

*Василь Васильович Ягунов,
доктор педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту ПТО НАПН України*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

В статті проаналізовано професійна компетентність в професійному освітанні, особе увагу звернуто на вимоги компетентного підходу к професійній підготовці майбутніх спеціалістів. Представлено основні характеристики ключових, професійних і спеціальних компетентностей.

Ключові слова: професійна компетентність; види компетентности; професійне освітанне.

Yagupov Vasyl Vasyliovych, Doctor of pedagogical sciences, professor, Leading scientific research fellow of the Professional Technical Education Institute, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE PROFESSIONAL EDUCATION SYSTEM GRADUATES

The article analyzes professional competence in professional education. It particularly focuses on the requirements of the competence approach to the professional training of the would-be specialists. It sets out the main qualities of the key, professional and special competences.

Key words: professional competence; types of competence; professional education.

Під компетентністю ми розуміємо підготовленість, здатність, наявність позитивних ставлень і сформованих якостей особи та її готовність до певного виду діяльності, як її суб'єкта. Усе це ґрунтується на її знаннях і досвіді, набутих завдяки навчанню й вихованню, зорієнтованих на становлення як суб'єкта життя, культури та професійної діяльності, активну інтеграцію в суспільство, освоєння багатогранної рольової палітри в процесі життєдіяльності. Як показує аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, що існують найрізноманітніші її види. Українські

науковці пропонують такий перелік: економічній; комунікативній; повсякденного життя; правовій; організаційній; технологічній; екологічній тощо [1, с. 37-38]. Нами на основі врахування провідних видів діяльності особи протягом життя та її професійної діяльності, а також беручи під увагу мінімальну кількість теоретичних і практичних знань, навичок, умінь, здатностей, певних особистісних та інших якостей, необхідних для соціального, професійного та фахового буття, компетентність класифіковано на три види: ключову, професійну та фахову. Вони між собою тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені, оскільки професійна компетентність не може формуватися без ключових компетентностей, а квінтесенцією сформованості професійної компетентності є фахова компетентність.

Ключові компетентності – необхідні для буття особи в соціумі, набуття нею освіти та активної діяльності в суспільстві як соціальному суб'єктові. Наприклад, Рада культурної кооперації середньої освіти для Європи визначила ті ключові компетентності, які мають формуватися у молодих європейців у результаті набуття середньої освіти. В. Хутмакер наголошує, що їх може бути лише два — вмти писати і думати (scriptural thought (writing) и rational thought) чи сім: вчитися (learning); досліджувати (searching); думати (thinking); спілкуватися (communicating); кооперуватися, взаємодіяти (co-operating); вмти робити справу, доводити справу до завершення (getting things done); адаптуватися до самого себе, сприймати самого себе (adopting oneself) [3, с. 11]. Радою Європи визначені п'ять ключових компетентностей молодих європейців: політичні та соціальні; компетентності, які відносяться до володіння (mastery) усною і письмовою комунікацією; компетентності, які пов'язані з інформатизацією суспільства; здатність вчитися протягом життя [3, с. 11]. Вони забезпечують, з одного боку, соціальну суб'єктність особи, тобто її соціальне буття, а з іншого – опанування та реалізацію інших видів компетентності особи як суб'єкта професійної та фахової діяльності.

Професійна компетентність – необхідна для професійного буття особи як суб'єктові професійної діяльності. «Професійно компетентною є така особа, яка має відповідну професійну підготовку» [2, с. 184]. Вона є складним інтегральним психологічним, професійним, фаховим і суб'єктним утворенням, який формується в процесі набуття професійної освіти, актуалізується, розвивається і вдосконалюється у процесі практичної професійної діяльності як її суб'єкта, а ефективність її здійснення суттєво залежить від теоретичної, практичної та психологічної видів його підготовленості до неї, здатності та готовності до її здійснення, суб'єктних, професійно важливих та індивідуально-психічних якостей фахівця, сприйняття ним цілей, цінностей, змісту, результатів та особливостей цієї діяльності.

Таке розуміння смислового поля цього поняття дає нам можливість обґрунтувати **провідний методологічний підхід до визначення компетентності будь-якого випускника ПТНЗ**, який враховує різні аспекти його майбутньої діяльності. На нашу думку, основними характеристиками професійної компетентності будь-якого випускника професійного навчального закладу є ціннісно-мотиваційна готовність, інтелектуальна підготовленість, діяльнісна здатність, професійні та фахові здатності, суб'єктна. Вони взаємодоповнюють один одного, сприяють їх комплексному і системному прояву, при необхідності можуть компенсувати недостатню сформованість певних показників професійної компетентності фахівця.

Характерними ознаками професійної компетентності випускника системи ПТО є такі: багатофункціональність (оволодіння професійною компетентністю дозволяє розв'язувати різноманітні проблеми як в професійній діяльності, так і в повсякденному житті); належність до метаосвітньої галузі (професійна компетентність є надпредметною та міждисциплінарною і може реалізовуватися в різних ситуаціях, тобто як у професійній діяльності, так і, наприклад, у певній творчій діяльності);

інтелектоємність (професійна компетентність передбачає наявність загального, професійного та фахового видів інтелекту, абстрактного та практичного мислення, професійної саморефлексії та самоідентифікації випускника з конкретною професійною діяльністю, об'єктивним самооцінюванням себе у цій діяльності тощо); багатомірність (професійна компетентність включає різноманітні розумові процеси та явища: аналітичні, синтетичні, просторові, комунікативні, діяльнісні, суб'єктні, “ноу-хау”, дуже часто – і здоровий глузд, професійні відчуття тощо).

Основними її компонентами є, як правило, такі: *професійна позиція професіонала та фахівця* – система сформованих настанов, ціннісних орієнтацій, мотиваційних ставлень, суб'єктивних оцінок внутрішнього та оточуючого досвіду, реальності і перспектив, а також власні вимоги фахівця, які визначають характер його діяльності, поведінки, спілкування, місце і роль у професійній діяльності й повсякденному житті; це ціннісно-мотиваційний компонент професійної діяльності; *система професійних теоретичних і практичних знань* – це системне психічне утворення, яке формує загальний і професійний інтелект, забезпечує теоретичну загальнонаукову, професійну та фахову підготовленість фахівця до професійної діяльності, тобто – це когнітивний компонент професійної діяльності; *система практичних навичок, умінь і здатностей* – це системне психічне утворення, яке формує практичну підготовленість фахівця до професійної діяльності, тобто – це праксеологічний компонент професійної діяльності; *професійно важливі якості* – стійке поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки фахівця, які зумовлюють неповторність та індивідуальний стиль його професійної діяльності; *професійна суб'єктність фахівця* – інтегральний компонент професійної компетентності, основними показниками якого є професійна свідомість і самосвідомість, професійна рефлексія та саморефлексія, професійна «Я»-концепція; це суб'єктний компонент.

Список використаних джерел

1. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003. – С. 13-39.
2. Furmanek W. Kompetencje ogolnotechniczne w edukacji wszechszkolnej / W. Furmanek // Edukacja Ogolnotechniczna nauczycieli klas I-III / red. K. Kraszewski. – Rzeszow-Krakow: Wyd. Oświatowe, 1998. – S. 7-21.
3. Report of the Symposium Berne, Switzerland 27-30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) a Secondary Education for Europe. – Strasburg, 1997. – 72 s.